

Jocs per estimular la consciència fonològica

Educació infantil
i cicle inicial d'educació
primària

3. Paraules i frases

Per què treballar la consciència fonològica?

A les aules d'educació infantil es fan un gran nombre d'activitats per augmentar la consciència lingüística de l'alumnat, tot utilitzant la llengua de forma significativa.

Sovint, cercant aquesta significativitat de les paraules, i del discurs en general, podem deixar una mica de banda la consciència dels fonemes. S'ha comprovat que un bon nivell de consciència fonològica a principis de primària esdevé un potent determinant en l'èxit que els alumnes poden tenir en l'aprenentatge de la lectura.

Us fem a mans un programa d'activitats, seqüenciades de menor a major complexitat, pensades per treballar en forma de jocs la consciència fonològica de l'alumnat de segon cicle d'educació infantil i principis de l'educació primària.

Aquest programa engloba des de la consciència dels sons que ens envolten fins a la noció i l'ordenació de la frase.

Metodològicament, s'ha de concebre com un programa on els reptes fonològics es presenten de forma gradual i on les noves activitats es poden fer en base al que prèviament s'ha introduït i practicat.

Totes les sessions han de ser breus, però constants, i han de seguir l'ordre en què estan presentades.

Aquest programa de jocs ha de divertir els nens, i, a més, mantenir el seu interès i facilitar-los, amb materials que els agradin, que puguin recordar, pensar i repetir allò que han treballat, i que el que aprenguin, pugin generalitzar-ho més enllà del context immediat d'aprenentatge i malgrat el pas del temps.

El recull és una adaptació al català del programa "Phonemics Wareness in Young Children", de Marylin J. Adams, Barbara R. Foorman, Ingvar Lundeborg i Terri Beeler.

Aquesta adaptació l'ha fet l'Enriqueta Garriga i forma part d'una llicència d'estudis del Departament d'Ensenyament de la Generalitat.

Seqüència d'activitats:

1. Jocs d'escoltar	5. Sons inicials i finals
2. Rimes	6. Fonemes
3. Paraules i frases	7. Introducció a les lletres i lletrejar
4. Consciència de síl·laba	

Paraules i frases

L'objectiu d'aquests jocs és fer que els infants pensin sobre l'estructura del llenguatge per així facilitar-los una comprensió activa de la lògica del nostre sistema d'escriptura. Les activitats en aquest capítol estan pensades per donar als alumnes una consciència bàsica sobre les paraules i les frases.

El reconeixement de les paraules i de les frases continuarà incrementant-se i variarà al llarg de la carrera com a lector-escriptor de cada infant, les activitats en aquest capítol pretenen només establir uns punts de partida bàsics i essencials.

Un autèntic reconeixement de la sintaxi i dels connectors que donen a les frases claredat i cohesió només pot ser desenvolupada amb el temps. A més a més, aquest reconeixement, per arribar a un aprenentatge del significat ampli, precís i valuós, només es pot adquirir a través d'experiències reals de lectura i escriptura. Els objectius d'aquest capítol són per compartir amb els infants tres propietats bàsiques de les frases:

- Les frases són els paquets lingüístics on portem cadascun dels nostres pensaments per separat.
- Les frases estan formades per cadenes de paraules amb significació i s'articulen separadament.
- El significat o la manca de sentit d'una frase depèn tant del contingut particular de les paraules com de l'ordre específic de les paraules en la frase.

Sens dubte, aprendre a llegir i a escriure depèn d'una noció relativament segura del que és i no és una paraula. No obstant això, les investigacions afirmen que els nens petits, en general, tenen només una pobre consciència de les paraules i de la seva naturalesa. En vista d'això, aquest capítol centra l'atenció a clarificar el concepte de paraula en els nens. Molts dels jocs estan adreçats a desenvolupar en els infants l'habilitat per reconèixer frases i dintre d'elles, les paraules que les formen. A més a més, s'ensenya els infants perquè pensin en la forma de la paraula independentment del seu significat a través d'un joc en què es valoren les llargàries de diferents paraules.

Jocs de consciència fonològica

Tipologia d'activitats: Paraules i frases

Activitat: Introduint la idea de “frase” o “oració”

	<p>Objectiu Introduir els nens en la noció de “frase”.</p>
	<p>Material Dibuixos (opcional).</p>
	<p>Activitat Comenceu amb la presentació als nens d'una explicació molt senzilla de què és una frase. Per exemple, expliqueu que una frase és com una petita història, i que com una història, una frase ens està explicant quelcom d'alguna persona o d'alguna cosa. A continuació, podeu donar alguns exemples de frases utilitzant el nom dels infants com a subjectes (p. ex.: “En Marc té una motxilla.”, “La Mar porta unes botes noves.”, “La Marta duu una samarreta vermella.”). Després de cada exemple, repetiu que això és una frase. També podeu dir algunes construccions sense verb (p. ex.: “els nens”, “la Maria”, “els gatets”). Després de preguntar si cadascuna és una frase, expliqueu que aquestes paraules no són una frase perquè no ens diuen res del que fan o del que passa. A continuació, jugueu a convertir aquestes construccions en frases (p. ex.: “Els nens retallen un dibuix.”, “La Maria canta.”, “Els gatets juguen.”). De manera similar, expliqueu que una frase necessita un subjecte (algú de qui es diu alguna cosa (p. ex.: “té els ulls marrons”, “duu mitjons blaus”). Perquè sigui una frase cal que sapiguem de qui o de què estem parlant. Completeu els exemples anteriors (p. ex.: “En Kelvin té els ulls marrons.”, “La Caterina duu mitjons blaus.”). Després d'uns quants exemples més, animeu els infants que formin les seves pròpies frases. Encara que això sigui suficient per al primer dia, aquesta activitat cal que sigui revisada fins que tots els nens puguin construir frases sense dificultat. A més a més, cal animar els més tímids i reservats a parlar utilitzant frases completes durant cada dia a l'escola.</p>
	<p>Variacions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Animar els alumnes a desenvolupar frases sobre dibuixos. Utilitzant làmines o murals és possible construir diferents frases. • Feu que els nens i les nenes valorin si el que estan escoltant és o no una frase amb un gest determinat (amb el polze amunt o avall, afirmant o negant amb el cap...). En cas que ho identifiquin com a no-frase, animar-los a completar-la o que diguin perquè no ho és.
	<p>Recursos a la xarxa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Llibretes de les frases

Jocs de consciència fonològica

Tipologia d'activitats: Paraules i frases

Activitat: Introduint la idea de paraula

	<p>Objectiu Introduir els alumnes en la idea que les frases estan fetes per cadenes de paraules.</p>							
	<p>Material Targes amb paraules, retoladors, llapis, esborrador, pissarra, guixos.</p>							
	<p>Activitat Construir una frase de dues o tres paraules, preferentment monosíl·labes (p. ex.: “En Marc beu.”). Explicar als infants que la frase té tres parts, és a dir, tres paraules. Per representar les paraules concretes, construir la frase amb tres targetes, cadascuna amb una paraula escrita, o bé escriure la frase a la pissarra encerclant cada paraula. A continuació, construir una nova frase amb quatre paraules (per exemple, La Pepa seu bé). La nova frase es col·loca o s’escriu sota de la primera, tal com es veu aquí:</p> <div style="text-align: center; margin: 10px 0;"> <table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 2px 10px;">En</td> <td style="padding: 2px 10px;">Marc</td> <td style="padding: 2px 10px;">beu</td> </tr> </table> <table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 2px 10px;">La</td> <td style="padding: 2px 10px;">Pepa</td> <td style="padding: 2px 10px;">seu</td> <td style="padding: 2px 10px;">bé</td> </tr> </table> </div> <p>Discutir sobre el nombre de paraules i comparar la llargada de les dues frases fent que els nens arribin a la conclusió que la segona frase és la més llarga perquè és la que té més paraules. Per reforçar aquest punt, treballar altres frases en aquest sentit.</p>	En	Marc	beu	La	Pepa	seu	bé
En	Marc	beu						
La	Pepa	seu	bé					
	<p>Mirar d'utilitzar inicialment paraules monosíl·làbiques. Separeu els articles però que es vegin “al costat” dels noms. Expliqueu que són paraules que sempre van al costat del nom però que no hi estan enganxades.</p>							
	<p>Variacions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inciteu els infants que diguin quantes paraules hi ha en cada frase abans de presentar-les visualment. • Poseu de relleu a com, en els escrits, les paraules estan separades per un petit espai en blanc. A mesura que avança el curs, ensenyeu-los a resseguir amb el dit un text conegut mentre vosaltres el llegiu en veu alta. • Utilitzant les targetes de paraules, ensenyeu als nens com el sentit o significat de la frase canvia si les paraules es reordenen de manera diferent. 							
	<p>Recursos a la xarxa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Llibretes de les frases 							

Jocs de consciència fonològica

Tipologia d'activitats: Paraules i frases

Activitat: Escoltant paraules en frases

	<p>Objectiu Reforçar la consciència de paraula en els infants fent que se les representi com a blocs separats.</p>
	<p>Material Blocs o quadrats de cartró.</p>
	<p>Activitat Donar a cada infant sis o set blocs, cubs o quadrats de cartró o fusta, cadascun dels quals representarà les paraules en una frase que construireu (un bloc per cada paraula). Modeleu el procés mental que cal que els nens facin, ensenyant-los que repeteixin la frase per a ells mateixos, paraula a paraula, separades per una pausa clara entre elles. Animeu també els infants a arranjar els blocs d'esquerra a dreta (tants blocs com paraules tingui la frase) de manera que es comenci a establir la direccionalitat. Després d'ordenar els seus blocs, el grup o un infant individualment caldrà que repeteixi la frase, assenyalant cada bloc a mesura que pronuncia la paraula que representa. Després, cadascun repeteix la frase mentre assenyalava cadascun dels seus blocs. Al començament, totes les frases cal que siguin curtes (de dues o tres paraules). No obstant això, a mesura que els infants se sentin segurs amb l'activitat, es poden introduir frases més llargues perquè els nens vegin que frases més llargues contenen més paraules. Novament insistim en la conveniència d'utilitzar paraules monosil·làbiques fins que hagin fet el capítol de les síl·labes. Després de treballar el capítol de les síl·labes i periòdicament al llarg del curs, cal anar revisant aquesta activitat de cara a ajudar els nens a reforçar la seva habilitat per distingir les síl·labes en les paraules.</p>
	<p>Variacions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Una vegada s'han introduït frases més complexes i paraules polisil·làbiques, els nens i les nenes poden demostrar tenir dificultat a decidir si paraules funcionals com un, una, el, la, en, de, per, amb, no, per exemple, poden ser comptades com paraules en sentit estricte. El desenvolupament de la consciència sintàctica depèn bàsicament d'entendre la funció de les paraules. Els infants encara tenen dificultat en el desenvolupament de la consciència de les paraules funcionals. De cara a establir la consciència d'aquestes paraules omnipresents i al mateix temps ajudar-los en el desenvolupament del component sintàctic, busqueu recursos i feu servir jocs com el "Simón diu" per focalitzar l'atenció en el seu ús. Per exemple, Simón diu "Posa el llapis sobre el llibre.". Noteu també que aquest tipus de jocs ofereixen una bona oportunitat per construir senyals de reconeixement així com la pròpia utilització i comprensió d'aquestes paraules.

Jocs de consciència fonològica

Tipologia d'activitats: Paraules i frases

Activitat: Exercicis amb paraules curtes i llargues

	<p>Objectiu Reforçar la consciència de paraula en els nens de forma més específica, per ajudar-los a comprendre que les paraules es defineixen pel seu significat i que poden ser llargues o curtes independentment del seu significat o sentit.</p>
	<p>Material Guix/pissarra, lletres magnètiques o targetes amb paraules, llibres de contes.</p>
	<p>Activitat L'aspecte principal dels jocs anteriors era que les frases consisteixen en cadenes de paraules. Per fer obvi aquest punt i el més senzill possible, cada joc s'ha fet només amb paraules monosil·làbiques. Ara és el moment d'ensenyar als nens una noció diferent de la que totes les paraules tenen exactament una sola síl·laba de llargada. L'objectiu d'aquest joc requereix que l'infant decideixi quina d'entre dues paraules és fonològicament més llarga. Per fer aquest judici, sovint els infants presenten confusions per separar la forma del significat. En saber que la papallona és més petita que un gos, per exemple, es resisteixen a acceptar que la paraula papallona és més llarga que la paraula gos. En aquest sentit, el joc s'ha dissenyat partint d'aquesta tendència. Cada parella de paraules n'inclou una que és fonològicament més llarga que l'altra. Independentment de la seva llargada, una de les paraules es refereix a un objecte familiar que és significativament més gran que l'altre. Aquest disseny obliga el nen a dissociar la forma del significat a l'hora de valorar la llargada de les paraules. També facilita al mestre un camí per detectar si ho fa o no. Donat que la forma escrita de les paraules s'utilitza com a feedback per al discerniment dels nens, és important que aquestes estiguin impreses de forma que les diferències en la llargària quan es lletregin siguin òbvies. Això es pot fer de diferents maneres. Una seria emfasitzant la llargada de les paraules pel nombre de lletres i es podrien lletrejar amb lletres magnètiques. Una altra seria imprimint les paraules, cada lletra de la mateixa forma i grandària en una cartolina rectangular que permeti remarcar les diferències en la seva llargària completa. Una tercera seria escriure les paraules a la pissarra en columna, una sota o sobre de l'altra, fent coincidir la lletra inicial perquè sigui òbvia la diferència de llargada. Per fer el joc, es poden pronunciar un parell de paraules (per exemple, cotxe i ambulància) i preguntar als nens quina paraula pensen que és més llarga. Quan els nens hagin contestat, ensenyeu les paraules escrites de manera que puguin comprovar si la seva apreciació és correcta. Possibles parelles de paraules:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poll – dinosaure • Mosca – papallona • Taxi – motocicleta • Cotxe – ambulància • Bou – formiga • Gos – girafa • Elefant – gat
	<p>Nota Recordeu que l'objectiu és que els infants aprenguin a escoltar les diferències en la llargària de les paraules. Per ajudar a assolir l'objectiu, l'escrit o la impressió no s'ha de donar fins que hagin valorat quina paraula és la "més llarga" o la "més curta" després d'haver-les escoltat.</p>

Variacions

- Retornar a aquesta activitat una vegada els nens i les nenes hagin après a analitzar les síl·labes en les paraules. Invitar-los a “picar” les síl·labes de cada paraula per així verificar quina és més llarga i quina més curta. Després ensenyeu la paraula impresa o escrita com a reforç.
- Seleccioneu paraules de contes que hagueu explicat als nens i pregunteu quina és més llarga o més curta. Després deixeu que els infants mirin en el text original les paraules escrites.
- Digueu als infants que demanin als pares que els diguin paraules o noms molt llargs que després puguin compartir amb els seus companys.

Jocs de consciència fonològica

Tipologia d'activitats: Paraules i frases

Activitat: Paraules dins i fora del context

	<p>Objectiu Reforçar la importància de l'ordre de les paraules en una frase per determinar el sentit.</p>
	<p>Material Col·lecció de rimes i poemes familiars per a l'alumnat, jocs de cartes, targetes amb paraules.</p>
	<p>Activitat Per fer aquest joc, a cada nen se li assigna una paraula d'una rima familiar. A continuació, cal recitar tota la rima completa per copsar l'adequada alineació de les paraules i el seu lloc a les frases. Si les paraules es diuen en un altre ordre, la frase canvia o perd el sentit.</p> <p>Escolliu una rima familiar que tingui tantes paraules com alumnes hi hagi a la vostra classe. Reciteu la primera línia del poema amb els nens i demaneu que us ajudin a comptar quantes paraules hi ha. Aleshores escolliu el mateix nombre d'infants i assigneu una paraula de la frase a cadascun d'ells. Feu que se situïn en línia, d'esquerra a dreta, i que cadascun digui la seva paraula per ordre. Que facin això diverses vegades fins que puguin dir tota la frase amb suficient fluïdesa perquè sigui comprensible.</p> <p>Repetiu el mateix procediment amb cada vers del poema. Quan totes les línies estiguin assignades i s'hagin practicat, feu que els alumnes recitin tota la rima a través d'aquest sistema, començant amb el primer infant de la primera línia i acabant amb l'últim de la darrera línia.</p>
	<p>Variacions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demaneu als nens de la primera línia (primer vers o frase) que cadascun digui la seva paraula, però començant de dreta a esquerra enlloc d'esquerra a dreta. • Inviteu als nens d'una línia a canviar l'ordre de la seva situació abans de dir en veu alta la seva paraula assignada d'esquerra a dreta. • Inviteu els nens a fer noves línies de cinc o sis nens cadascuna, depenent, per exemple, del color dels pantalons. Aleshores feu que cada línia digui en veu alta les seves paraules d'esquerra a dreta. • Inviteu un grup particular de nens que abandonin la seva línia (per exemple, totes les nenes que duguin un jersei o samarreta de ratlles i tinguin un gatet a casa seva). Feu que es col·loquin en una nova línia i que diguin la seva paraula seguint l'ordre d'esquerra a dreta. • Inviteu cada línia de nens que analitzin en el seu grup el que passaria en el poema si un o diversos d'ells quedessin exclosos o es modifiqués l'ordre en què estan situats. Després es demana a cada grup que comparteixi amb la resta de la classe la nova combinació preferida que ha resultat de la seva línia original. • Variació més complexa: Després que els nens hagin començat a moure's amb la lletra impresa, tots aquests jocs poden repetir-se amb cartes o targes amb la paraula impresa repartides entre els nens.